

sosialurinn

VIKUSKIFTIÐ

Ritstjóri:
Hans Thomsen

Mánaferðin hjá Jules Verne

Fyri 110 árum síðani skrivaði gitni franski rithøvundurin, Jules Verne, um fyrstu mannaðu rúmdarferðina upp á mánan. Tað, sum hendi í 1969, tá menn gjørdu álvara av og sendu Apollo 11 avstað, er í mongum færum so líkt gongdini í bókini hjá franska flogvitinum, at rúmdarferðingarnir hjá NASA fyri tað kundu havt lisið sær gjølla uppá.

Útskjótingin frá Florida gekk sum smurt, og rúmdarskipið legði seg alt fyri eitt á beina kós til mánan. Inni í rúmdarfarinum reistust teir djørvu rúmdar-menninir á fótur og samdust um, at okkurt mátti gerast burtur úr hendingini. Ein teirra kom upp við einari flosku av ediligum bourgogne-vini, og so skálaðu teir fyri einari góðari ferð og tí fyrstalandandi sameiningini millum jørðina og fylgisvein hennara.

Hesin tilburður fór ikki fram undir mánaferðini hjá Apollo 11 í 1969, men fyri 110 árum síðani í einari bók hjá franska rithøvundanum Jules Verne, sum hevði framúr hugmyndagávir.

Ferðin til mánan

Í bók síni »Ferðin til mánan«, sum varð skrivað í 1865, greiðir franski rithøvundurin Jules Verne (1828–1905) frá einari rannsóknarferð, sum í mongum víðurskiptum er meinlik til bragdinum, sum gjørt varð í 1969.

Í rúmdarfarinum hjá Jules Verne vóru eisini 3 menn: ein fransmaður og tveir amerikanarar. Støddin á báðum rúmdarferðunum var nærum tann sama. Granatdánaða rúmdarhylkið úr aluminium hjá Verne var 4,8 metrar høgt og 2,8 metrar í tvormát. Á Apollo vóru mátini hesi: hæddin 3,2 metrar og tvormát 3,9 metrar.

Eisini mánamenninir hjá Verne hildu avstað úr Florida. Hann hevði valt sær eitt stað við 27. breiddarstigið — einans 225 km vestan fyri Cape Kennedy! Í skaldsøguini letur hann íbúgvarnar í Texas royna alt tað, teir eru mentir fyri at statur teirra

Gitni stjarnfrøðingurin Tycho Brahe

skal fáa heiðurin av, at rúmdarferðin verður gjørd haðani. Tá álvara varð gjørt av í 1969, varð eftiransingarmiðdepilin veruliga í Texas!

Ferðin

nærum tann sama

Mánaferð hjá Jules Verne hevði eina byrjanarferð av 11.000

Menniskjan og mánin

Máin hevur til allar tíðir fylt menniskjuna við undran og longsl. Hjá frummenniskjuni, fornaldarmenniskjuni, droymarum og skaldum var okkara máni ein bleik, ferðandi náttargudinna, imyndin av himmalskum sakloysi og ikki framatkomandi.

Tann nútímans fatanin av rúmdini kom ikki í, fyrr enn Nikolaus Kopernikus í 1543 gjørdi tann táverandi heiminn ovfarnan við at halda fram, at sólin — og ikki jørðin — var miðdepið í rúmdini. »Mitt í øllum dvølvur sólin...« skrivaði hann. »Sitandi sum á einari trúnu valdar hon sínari familju av gongustjørnum, sum mala uttan um hana...«

Í árunum, sum aftan á komu, gjørdu betri töl og kanningarhættir, at Tycho Brahe (1546–1601) og gávaði næmingur hansara Johannes Kepler (1571–1630) funnu fram til nýggj, grundleggjandi atferðarviðurskipti hjá mánanum og gongd hansara. Og í 1687 almannakunn-gjörði sir Isaac Newton — í verki sínum »Principia« eitt tað størsta bragdið, sum er gjørt í vísindasøguni — ta orðing av tyngdarlóginu og lógnum fyri rørslu, sum vórðu standandi sum tann góðkenda lýsingin av atferðarhættunum hjá himnaknettunum til Einstein kom við relativitetshugsan síni.

Tann fyrsti maður, sum fekk okkum mánan nærri, var Galileo Galilei í Pisa. Í 1610 setti hann kikara sín móti mánafløllunum og royndi eisini at máta, hvussu høgt tey vóru við at kanna eftir, hvussu langar skuggar tey kastaðu. »Eg eri so hugtikin, at eg fái ikki sagt frá tí,« skrivaði hann, »og eri Guði óendaliga takksamur fyri at hann hevur givið mær loyvi til at koma fram á hesi undurverk, sum hava verið menniskjunum ókend í allar hesar öldir.«

Men nærum hundrað ár áðrenn Galilei gjørdi sínar rannsóknir, var Leonardo da Vinci farin at hugsa um mánan, og hevði enn tá teknað eitt flogfar í flogmúsaliði til mannaðar rúmdarferðir. Hansara skynsemi ger okkum ovfarin, tá hugsað verður um, hvussu lítið menn vistu um hesi viðurskipti tá í tíðini. »Máin hevur vetur og summur hvønn mánað,« skrivaði flogvitið úr Firenze, »og bæði kuldin og hitin eru meiri enn á jørðini.«

Summir av samtíðarmönnum hansara hildu, at mánin var gjøgnumskygdur, »sum hevði ein partur verið av alabasti og ein partur sum krústal ella glas.« Uppaftur aðrir hildu, at yvirflatin á mánanum var slættur og blankur, og at jørðin spegladist í honum.

Men Leonardo visti betur. »Máin er gjøgnumheilur og ikki sæst tvørturígjøgnum hann. Sjálvur hevur hann einki ljós, men verður upplýstur av sólini og av hesum upplýsta partinum, siggja vit tað, sum horvir ímóti okkum...«

Við síni hugsan um rúmdarflogving og sínum »maskinfugli« var Leonardo hálvafimtu öld fyri sína tíð. Ikki fyrr enn Apollo 11 varð skotin út í 1969, gingu spádómar hansara út. »Tann stóri fuglurin,« skrivaði hann, »skal fáa allan heiminn at undrast og allar søgubækur skulu hava hann á máli. Og hann fer at bera reiðrinum, har hann varð borin í heim, ævigan heiður og sóma.«

Nikolaus Kopernikus. Myndin er frá 1541

metrum í sekundið, ferðin hjá Apollo 11 var 10.830 metrar! Verne læt far sitt brúka 97 timar, 13 minuttir og 20 sekund um ferðina. Apollo 11 brúkti 103 timar og 30 minuttir.

Eisini rúmdarferð hjá Verne sveimaði fleiri ferðir uttan um mánan og fleiri ferðir í beint somu frástøðu sum Apollo 11.

Manningarnar á báðum vóru fyri sama vektloysinum í rúmdarhylinum, teir kannaðu og tóku myndir av mánavirflati, og manningin hjá Verne kortlegði enn tá »Kvirkunarnar«, har Neil Armstrong og Edwin Aldrin seinni fóru tann víða gitna gongutúrinn. Eisini endaðu báðar mánaferðir ógvuliga eins. Bæði rúmdarskipini lendu í Kyrrahavinum, og rúmdarmenninir hjá Verne vórðu uppteknir av einum amerikanskum herskipi, sum setti teir inn á meginlandið, har mikil fagnaður biðaði teimum.

Sir Isaac Newton